

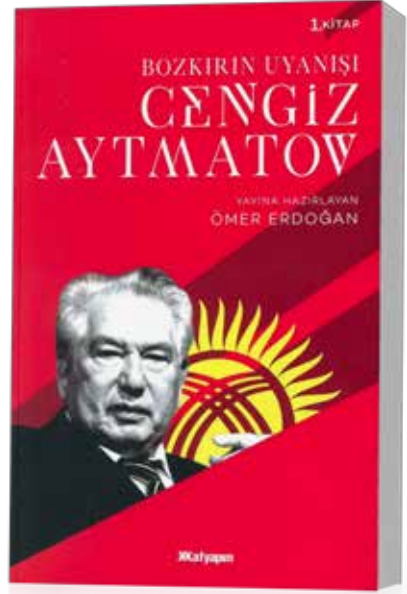
BOZKIRIN UYANIŞI CENGİZ AYTMATOV KİTABI ÜZERİNE

Ömer Gök

Türk edebiyat dünyasının ortak değeri Cengiz Aytmatov'u bütün yönleriyle ele alan *Bozkırın Uyanışı Cengiz Aytmatov* kitabı, Kaf Yapım-Yayın tarafından yayımlanmıştır. Genel Yayın Yönetmenliğini Ömer Erdoğan'ın yaptığı kitap, Türk ve dünya edebiyatının ileri gelen yazarlarından derlenen yazılarla oldukça zengin bir içeriğe sahip. 2018 yılının TÜRKSOY tarafından "Cengiz Aytmatov Yılı" ilan edilmesi vesilesiyle ülkemizde birçok etkinlik gerçekleştirilmiş, bu kitap da bu etkinliklerin bir verimi olmuştur. Yirmiyi aşkın ülkeden, oldukça geniş bir yazar kafilesini bir araya getiren kitapta; Asya Dilleri Editörü olarak Prof. Dr. Abdilbijan Ahmetaliyev, Avrupa Dilleri Editörü olarak Prof. Dr. Adnan İsmaili ve Ortadoğu Dilleri Editörü olarak Prof. Dr. Muhammet Hekimoğlu görev almıştır.

Başta Türk ve Kırgız devlet erkânının sunuşlarının yer aldığı ve iki ciltten oluşan *Bozkırın Uyanışı Cengiz Aytmatov* adlı bu eser, yazıların içeriği gözetilerek dört bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde Aytmatov'un "Hayatı ve Mücadelesi", ikinci bölümde "Hatıralar"ı, üçüncü bölümde "Eserleri" üzerine yazılarla karşılaşmaktayız. Son olarak bu kitapla ilk kez gün yüzüne çıkan Cengiz Aytmatov'la yapılan mülakatları içeren "Röportajlar" kitabın dördüncü bölümünü oluşturmaktadır. Şüphesiz 100'ün üzerinde yazı bulunan ve hacmi 1000 sayfayı aşan bu eser, Aytmatov ve Türk dünyası üzerine çalışma yürütenler için önemli bir başvuru kaynağıdır.

Cengiz Aytmatov'un doğumunun 90., vefatının 10. yılına denk gelen 2018 senesi, Aytmatov dostları ve okuyucuları için önemli bir tarihti. Bu yılda, Türk

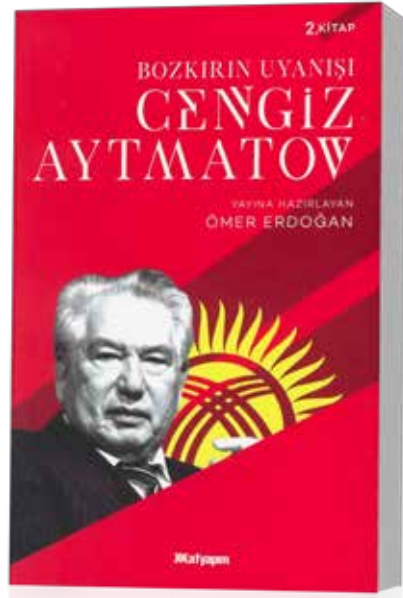

dünyası ve Türk dünyasının dışında kalan ülkelerde Aytmatov ile ilgili anma etkinlikleri düzenlendi. Elimizdeki kitabın ortaya çıkmasını da yine bu bağlamda 10 Aralık 2018 tarihinde Ankara'da "Ömür Var Asra Bedel" başlığıyla düzenlenen bir etkinliğe borçluyuz. Söz konusu etkinliğe büyük bir ilgi gösterilmiş, katılımcılar arasında devlet ve kültür hayatımızın önemli simaları yer almıştır. Ayrıca yine aynı etkinlikte, gerek yurt içi gerek yurt dışından Cengiz Aytmatov konulu bildiriler sunulmuştur. Adı geçen bildiri metinlerine daha sonra yine aynı konuda farklı ülkelerden (Almanya, Fransa, İtalya, Japonya, Tataristan, Kırgızistan, Filistin, Ürdün, Makedonya vd.) gelen makalelerin eklenmesiyle *Bozkırın Uyanışı Cengiz Aytmatov* adı verilen bu çalışma meydana gelmiştir.

Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın sunuş yazısında da belirttiği gibi Kırgızistan'ın *Manas Destanı* ile birlikte iki mücevherinden biri olan Cengiz Aytmatov, dünya edebiyatında kendine

özgü bir yer edinmiştir. Aytmatov'un asıl başarısı ve dünya edebiyatında öne çıkmasına neden olan özelliği, onun yerliliğidir. Bir başka deyişle Aytmatov, eserlerinde millî bir tavır geliştirirken aslında insanı / insanlığı merkeze alan metinler kaleme almıştır. Onun yerliliği ve yerelliği; bir bölgeye, bir coğrafyaya, bir ülkeye bağlı değildir. İnsanın dünyada varoluşundan bu yana karşılaştığı büyük sorunları ele alır ve bunları başarıyla işler. Dolayısıyla işlediği konular bütün bir insanlık tarihini ilgilendirir. Bunun yanında -gerek büyükelçi gerek Gorbacov'un danışmanlığı ile- yüklendiği siyasi kimlikler de onun dünyaca tanınmasında bir dereceye kadar etkili olmuştur denebilir. Ancak Aytmatov siyasi bir portre değildir. Eserlerinde siyaseti, insanın sorun çözmek için geliştirdiği diğer zihinsel tavırlarla, hukukla, iktisatla, felsefeyle birlikte çözümlenmeye çalışır. Bu türlü bir yöntem belirlemesi de onun başarısında önemli bir etkidir. Yine onu Türk ve dünya edebiyatına kazandıran kişinin gerçeküstücü bir şair Louis Aragon olduğunu unutmamak gerekir.

Cengiz Aytmatov, Türkiye'de üzerinde en çok durulan ve en çok okunan yazarlardan birisidir. Bunu defalarca basılan kitaplarından; sinemaya, tiyatroya uyarlanan eserlerinin yüzlerce kez sahnelenmesinden anlamaktayız. Aytmatov'un eserleri Türkiye'de çeşitli yayınevlerince yayımlanmış; hakkında çok farklı tezler yazılmıştır. *Bozkırın Uyanışı Cengiz Aytmatov* başlıklı çalışmayla Cengiz Aytmatov arşivimiz büyük bir zenginlik kazanmıştır. Adı geçen çalışmada, birbirinden farklı ve ilgi çekici yazılar vardır; bu bağlamda bazı tekrarların olması da kaçınılmazdır. Bu durumu, büyük bir kusur olarak görmek yerine Aytmatov araştırmacılarının ortak bir duygu ve heyecanla hareket etmesine yorabiliriz.

Aytmatov'un "Hayatı ve Mücadelesi" bölümünde 41 makale yer almaktadır. Bu makalelerde düşünce, sanat, siyaset, dil, ideolojiler, folklor, resim, estetik gibi başlıkların onun hayatında işgal ettiği alana dair değerlendirmeler mevcuttur. Bu denli geniş bir sahada tesiri olan ve bunu eserlerine etkin bir biçimde yansıtan Aytmatov hakkındaki bu yazılar, onun neden evrensel bir karşılık bulduğunu kanıtlar niteliktedir. Aytmatov'un, totalitarizm ve şovenizmin egemen olduğu Sovyet rejimine karşı Kırgız milletinin koruyuculuğunu üstlenmesi, bir milletin var olabilmesi için gereken toplumsal hafızanın önemini gerek eserleri gerek konuşmalarıyla vurgulaması, folklor ve mitolojik unsurlarından faydalanarak halka öz benliğini hatırlatması, dilin bir milletin geleceğini inşa etmede pusula işlevini görmesine ilişkin fikirleri bölüm yazarlarınca enine boyuna tartışılmıştır. Birinci bölümün en kapsamlı yazısı olan "Cengiz Aytmatov'un Hayatı ve Sanatı" başlıklı yazı, özellikle farklı ülkelerde

yapılan Aytmatov çalışmalarına yer vermesi ve onun diğer milletlerin edebiyatlarındaki tesirini incelemesi yönüyle dikkat çekmektedir. Bu bölümde Cengiz Aytmatov'un diğer milletlere tesirini konu edinen birkaç yazı, belki farklı bir bölüm altında bir araya getirilse tasnif açısından daha sağlıklı olabilirdi.

"Hatıralar" başlığı, kitabın ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Söz konusu başlığa uygun olarak ilgili bölümde yer alan yazılar; akademik üslup aranması gereken, görece daha duygusal metinlerdir. Aytmatov ile ikili münasebetleri bulunan kimselerin yanı sıra aile dostlarından birtakım kişiler bu bölüme katkı sunmuşlardır. Bu bölüm için her ne kadar akademik üsluptan uzak nitelemesi yapılabilirse de kitabı özel kılan esas metinlerin "Röportajlar" bölümü ile birlikte burada bulunduğu söylemek gerekir. Belirli bir şahsiyet üzerine yapılan bu tür çalışmalarda kaynak kişilere ulaşip onlardan bilgi derlemek, ele alınan o şahsiyet hakkında daha yeni ve taze bilgi ve bulguların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir. Aynı şekilde hatıralarda Aytmatov'un çocukluğunu, gündelik hayatından bazı manzaraları görmek de mümkün. Son olarak bu bölümde yer alan yazılardan bazılarının farklı mecralarda, farklı dillerde yayımlandığı görülse de Türkçe olarak ilk defa bu kitapta yer alması önemlidir.

Aytmatov'un eserleri, kitabın üçüncü bölümünde (toplam 46 makalede) ele alınmıştır. Buradaki yazılarda, doğrudan eserleri tanıtan makalelerden ziyade "kimlik", "mankurt", "mit", "ideoloji", "yerellik", "evrensellik", "yabancılaşma", "çevre/doğa" ve "popüler kültür" gibi belirli kavramlar üzerinden eser incelemesi yapıldığı görülmektedir. Bilindiği gibi onun eserleri, bilhassa sinema ve tiyatroya uyarlanma noktasında ol-

dukça rağbet görmüştür. Bu bakımdan Aytmatov'un eserlerinin müzik, resim, sinema ve tiyatro alanlarıyla olan ilişkisini konu edinen makaleler ayrıca dikkate değerdir. Dilin kullanım biçimi, diyalog teknikleri gibi meseleler de farklı makalelerde işlenmiştir. Roman ve hikâyelerinde işlediği konular ve oluşturduğu karakterler bağlamında incelenen Aytmatov'un eserlerinde karşımıza çıkan ortak meseleler şunlardır: Toplumun geleceği için dil ve tarihe hassasiyet göstermek, kültüre ve geleneğe sahip çıkmak, daima insanı öncelemek.

Bozkırın Uyanışı Cengiz Aytmatov kitabının son kısmında, okuyucuları iki özel röportaj karşılıyor. Bunlardan ilki, Aytmatov'un *Elveda Gülsarı* adlı romanını sinemaya uyarlayan Arda Amirkulov ile yapılmıştır. Bu röportajdan öğreniyoruz ki aslında Cengiz Aytmatov ve Amirkulov, başta *Gün Olur Asra Bedel* romanını uyarlamayı düşünmüşler ancak maddi imkânlardan ötürü buna girişememişler. Daha düşük bütçeye mal olacağından *Elveda Gülsarı*'da karar kılmışlar ve bu film sonrasında pek çok ödüle layık görülmüştür. İkinci röportaj ise Mustafa Çetin tarafından bizzat Cengiz Aytmatov ile gerçekleştirilmiştir. Çetin, bu röportaja "Cengiz Aytmatov'un Eserleri ve Eserlerinden Sinemaya Uyarlanan Filmler" başlıklı doktora tezinde (2018) yer verdiğini söylese de ilk kez burada yayımlanması kitabı daha değerli kılmaktadır. Aytmatov'un Lüksemburg büyükelçiliği esnasında yapılan bu röportajda; Aytmatov'un eserlerinden sinemaya bakışına, siyasetten aile ilişkilerine değin farklı konularda görüşlerine ulaşmak mümkün.

Cengiz Aytmatov, Talas Vadisi'nde bulunan Şeker köyünden çıkarak -Türkçe konuşan ülkeler başta olmak üzere- tüm dünyada edebiyat, sanat, düşünce ve siyaset alanında büyük izler

bırakmış; bir bakıma dünya vatandaşı olmaya hak kazanmıştır. *Bozkırın Uyanışı Cengiz Aytmatov* başlıklı çalışma, bu kazancı belgelemektedir aslında. Son olarak kitapta emeği geçenlere teşekkür ederken bir sonraki baskı için birkaç önerimizi burada dile getirmek istiyoruz:

1. “Ç” harfinin yazımında olduğu gibi dizgiden kaynaklı birtakım yanlışlıklar giderilmelidir.
2. Kitap iki cilt olmasına rağmen ikinci cilt yeniden numaralandırılmıştır, oysa birinci cildin kaldığı yerden devam ettirilmelidir.
3. Yine Türk ve Kırgız devlet yöneticilerinin yazılarının da yer aldığı “Sunuş-

lar” birbirinin arkasına dizilmek yerine, konusuna göre ayrılarak farklı bölümlerin başında değerlendirilebilirdi.

4. Ayrıca büyük bir emek ürünü olan bu çalışmada, Türkiye Türkçesine çeviriden kaynaklı bazı anlatım bozuklukları ve kavram yanlışlıkları göze çarpmaktadır.

Eserin değerine gölge düşürebilecek bu ve benzeri eksikliklerin ikinci baskıda hazırlayanlar tarafından titizlikle gözden geçirilerek giderileceğine eminiz.

Kaynak:

Bozkırın Uyanışı Cengiz Aytmatov, (Haz.: Ömer Erdoğan), Kaf Yapım-Yayın, Ankara 2019.

OSMANLI TÜRKÇESİ İLE YAZILMIŞ BİR YEMEK KİTABI: MÜKEMMEL VE MUFASSAL AŞ USTASI

Burcu Sıbiç

Köklü ve zengin bir kültür birikimine sahip olan Türkler için beslenme ve yeme-içme kültürü uzun süreçlere dayanmaktadır. Bugüne dek ilk yazılı eserlerimiz başta olmak üzere edebî, kültürel, tarihî, ilmî pek çok eserde bu konu ele alınmış ve hakkında müstakil eserler yazılmıştır. Bu eserlerden biri de 1918-1922 yılları arasında kabul eden Mütareke Dönemi’nde basılmış ilk yemek kitabı olan *Mükemmel ve Mufassal Aş Ustası*’dır. *Mükemmel ve Mufassal Aş Ustası*, Ulviye Mevlan (1893-1964) tarafından 1918 yılında kaleme alınmıştır.

Osmanlı Türkçesiyle yazılmış bu esere dair ilk çalışma; Prof. Dr. Zuhâl Kültüral ve Doç. Dr. Aylin Koç tarafından ya-

pılmış, 2019 yılında Palet Yayınları tarafından basılmıştır. Çalışmanın esası, 1918 yılında Kadınlar Dünyası Matbaası’nda (İstanbul) basılan “Mükemmel ve Mufassal Aş Ustası. Alaturka, Alafranga yemeklerin süret-i tabh ve ihzârından bahistir.” başlıklı 368 sayfadan müteşkil metne dayanmaktadır. Çalışma, kısa bir “Sunuş”, “Kaynakça”, “Metin” ve “Sözlük” bölümlerinden oluşmaktadır. “Kaynakça” bölümü, bu alanda yazılmış önemli kitap ve makaleleri bir araya getirmesiyle dikkate değerdir. “Metin” bölümünde; Arap harfli eserin Latin harflerine aktarımı yapılmış, eserde geçen yemek adlarının Fransızca karşılıkları parantez içinde aynen verilmiştir. Ayrıca orijinal metindeki sayfa numaraları burada olduğu gibi belirtilmiştir.

Eser, “Bir İki Söz” başlıklı giriş bölümüyle başlamaktadır. Yazar, *Mükemmel ve Mufassal Aş Ustası*’nın faydalı gıdaların hangileri olduğu, yemeklerin nasıl pişirilmesi gerektiği; etlerin, balıkların, yumurta ve sebzelerin besin değerlerinin neler olduğu gibi sorulara cevap ve-